

نقش فرهنگ و اخلاق اسلامی بر توسعه یافتگی شخصیت زن و خانواده

سمیرا حدادی

تاریخ دریافت:

تاریخ پذیرش:

چکیده

خانواده کوچک‌ترین اجتماع انسانی است که روابط اعضای آن در درجه نخست از پیوندی عاطفی و خونی برخوردار است که این رابطه تکالیف و حقوق خاصی را ایجاد می‌کنند. جهت‌گیری درست برای زندگی مشترک از آداب اساسی زندگی خانوادگی است. یافتن و داشتن اسوه و چهار چوب‌های فکری، کرداری و گفتاری در روابط خانوادگی برای هر انسانی توفیقی در جهت تکامل هر چه بهتر اوست. از سویی محک اخلاق انسان در خانواده است خانواده تلاش می‌کند تا بر اساس اخلاق اسلامی محبت خود را در دل یکدیگر جا کنند تا باعث سعادت خانواده خود شوند نقش، همسری، پدری، مادری، فرزند برادری و خواهری نقشهایی هستند که در خانواده وجود دارد. این نقشها رابطه‌ای حقوقی را میان اعضای خانواده پدید می‌آورد. زنان به عنوان نیمی از جمعیت جامعه نقش بسیار مهم و حیاتی در سلامت روانی جامعه و خانواده دارند. توجه به نقش و اهمیتی که اسلام برای جایگاه زنان تعیین کرده زنانی که به معنویات و رشد و سعادت اخروی خود اهمیت بیشتری می‌دهند همواره فرزندان آرام‌تر و با رفتارهای درست و سازگاری اجتماعی بیشتری را تربیت می‌کنند. زن در جامعه‌ی اسلامی و در نتیجه‌ی تربیت مکتب والای، اسلام ضمن بازیافتن مقام والای خویش در کانون گرم خانواده به تربیت و پرورش انسانهای متدین و تلاشگر می‌پردازد در این راستا تحقیق حاضر با هدف بررسی نقش فرهنگ اسلامی بر توسعه یافتگی شخصیت زن و خانواده انجام شده است تحقیق حاضر در شمار مطالعات کاربردی قرار دارد.

واژگان کلیدی: اخلاق اسلامی، شخصیت زن، خانواده

مقدمه

خانواده از ابتدای تاریخ تاکنون در بین تمامی جوامع بشری، به عنوان اصلیترین نهاد اجتماعی؛ زیربنای جوامع و منشأ فرهنگ ها، تمدن ها و تاریخ بشر بوده است، پرداختن به این بنای مقدس و بنیادین و حمایت و هدایت آن به جایگاه واقعی و متعالی اش، همواره سبب اصلاح خانواده بزرگ انسانی و غفلت از آن موجب دور شدن بشر از حیات حقیقی و سقوط به ورطه هلاکت و ضلالت بوده است.

اسلام به عنوان مکتبی انسان ساز بیشترین عنایت را به تکریم، تنزیه و تعالی خانواده دارد و این نهاد مقدس را کانون تربیت و مهد مودت و رحمت می شمرد و سعادت و شقاوت جامعه انسانی را منوط به صلاح و فساد این بنا می داند و هدف از تشکیل خانواده را تأمین نیازهای مادی، عاطفی و معنوی انسان از جمله دستیابی به سکون و آرامش برمی شمارد. دستیابی به این اهداف والای مکتب اسلام و حفظ و حراست دقیق و مستمر از آن، نیازمند توجه جدی به خانواده و پیاده کردن قوانین مربوط به آن در اسلام است و ضروری است کلیه برنامه ریزی ها و سیاست گذاری ها در تمام سطوح، حق مدارانه و ملهم از نگرش توحیدی و در راستای تعالی و مصالح خانواده باشد [۱].

پس از مسائل اعتقادی و بینشی دومین بخش از معارف اسلام، مسائل اخلاقی ارزش های انسانی است بنابراین منابع دینی اسلام توجه ویژه ای به اخلاق، مسائل اخلاقی و رعایت اخلاق در اندیشه و عمل دارد و تهذیب نفس را که نتیجه رعایت مسائل اخلاقی است یک مسئله اساسی و زیربنایی می داند که دیگر برنامه های انسانها از آن نشئت می گیرد و بر تمام احکام و قوانین اسلامی سایه افکنده است. تکامل اخلاقی فرد خانواده و جامعه هدفی است که ادیان آسمانی آن تکیه می کنند و آن را ریشه همه اصلاحات اجتماعی و وسیله مبارزه با مفاسد و پدیده های ناپهناج می شمارند [۲].

پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد صلی الله علیه و آله در حدیث معروفی می فرماید: «من تنها برای تکمیل فضایل اخلاقی مبعوث شده ام و بر این مضمون، به علت اهمیتی که داشته است با عبارتهای مختلف و متعددی تأکید ورزیده اند. استفاده از تعبیر «انما که در ادبیات عرب برای حصر به کار برده می شود نشان می دهد که تمام اهداف بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله در همین امر یعنی تکامل اخلاقی انسانها خلاصه آن حضرت کامل ترین علوم می شود همچنین.

مردم از نظر ایمان را کاملترین آنان از جهت اخلاق می دانند. حضرت علی علیه السلام نیز در حدیثی می فرماید: «اگر ما امید و ایمانی به بهشت و ترس و وحشتی از دوزخ و انتظار ثواب و عقابی نداشتیم، شایسته بود به سراغ فضایل اخلاقی برویم؛ زیرا آنها راهنمای نجات و پیروزی و موفقیت هستند [۳].

این احادیث به خوبی نشان دهند فضایل اخلاقی نه تنها سبب نجات در قیامت است، بلکه زندگی دنیا نیز بدون آن سامان نمی یابد و کارآمدی خانواده به منزله کانون تعلیم و تربیت بدون کسب و رعایت مسائل اخلاقی تأمین نخواهد شد. رعایت اخلاق و عمل بر اساس دستورها، اخلاقی یک امر خصوصی در زندگی شخصی نیست که فقط یک مسئله مقدس روحانی و معنوی باشد و تنها برای زندگی آخری

فایده داشته باشد بلکه همه مسائل اخلاقی آثاری در زندگی مادی و معنوی جامعه بشری و انسانی دارد که بدون آن زندگی انسانی مفهوم خود را از دست خواهد داد. درست است که زندگی فرد نیز بدون اخلاق، لطافت و شکوفایی و زیبایی ندارد، ولی مهم‌تر از زندگی فردی، خانواده و زندگی اجتماعی است که با حذف و یا کمرنگ شدن مسائل اخلاقی، به سرنوشت نامطلوبی گرفتار و کارآمدی خانواده دچار اختلال می‌شود. تلاش برای عمل به مقررات و قوانین، بدون پشتوانه اخلاق، در خانواده و هیچ جای دیگر ثمری ندارد. در مقابل ایمان و اخلاق بهترین ضامن اجرایی قوانین و مقررات در کانون خانواده است و کارآمدی آن را تضمین می‌کند [۲].

امروزه مباحث مربوط به زنان در اولویت قرار دارد زنان به عنوان نیمی از جمعیت جامعه نقش بسیار مهم و حیاتی در سلامت روانی جامعه و خانواده دارند.

ادیان الهی بر نقش زنان در صحنه خانوادگی و اجتماعی تأکید کرده و او را مکمل مردان در نقش آفرینی جهت سیر تمدن بشری شناسند. مکتب اسلام در پرتو راهنماییهای قرآن و سنت نبوی و عترت رسول مکرّم اسلام به زن آن چه را که شایسته‌ی او بود اعطا نمود؛ و شرایط را به گونه‌ای فراهم آورد که زن بتواند با حفظ شؤون اسلامی و انسانی و با توجه به استعدادهای به ودیعت نهاده شده، در تمام میدان‌ها که نیاز به حضور اوست نقش ایفا کند مطالعات زیادی در زمینه در داخل انجام کند. گرفته از جمله مهدوی راد در سال ۱۳۹۰ در تحقیقی با عنوان شخصیت زن از دیدگاه اسلام پرداخته و به این نتیجه رسیده که زن و مرد از هویت واحد برخوردارند و زنان به سان مردان قابلیت رشد و استكمال دارند نوروزی در سال ۱۳۹۳ در پژوهشی با عنوان نقش فرهنگی و اجتماعی زن در توسعه پایدار پرداخته و به این نتیجه رسید که در اغلب کشورهای جهان، زمینه و عرصه حضور زنان در بستر توسعه فراهم گردیده است و زنان به عنوان نه تنها به عنوان یک جنسیت، بلکه با جایگاه‌ها و موقعیتهای متنوع و متفاوت برخاسته از توانمندی‌ها و مهارت‌های علمی - تخصصی و نیز با فرصتهایی که جامعه و نظام سیاسی در اختیار آنان قرار می‌دهد، به نقش آفرینی در عرصه توسعه می‌پردازند [۴].

اخلاق اسلامی در خانواده

صبر و کارآمدی خانواده

زندگی انسان در دنیا آمیخته با مشکلات و تعارضهای فراوانی است. اگر انسان در برابر آنها بایستد و صبر و مقاومت داشته باشد، حتماً پیروز خواهد شد و اگر ناشکیبایی کند و در برابر حوادث ناگوار زانو بزند، هیچگاه به مقصد نخواهد رسید. از اینرو در منابع دینی، صبر و پیروزی قرین هم شمرده شده‌اند. در قرآن کریم نیز شرط مهم پیروزی مجاهدان راه خدا صبر شمرده شده است. خداوند خطاب به مجاهدان می‌فرماید: «هرگاه بیست نفر صبور و بااستقامت از شما باشد، بر دویست نفر غلبه می‌کند و اگر یکصد نفر باشند، بر هزار نفر از کافران پیروز می‌گردند». (انفال: ۶۵) خداوند صبر را عامل افزایش توانایی و نیروی مقابله با سختی‌ها می‌داند؛ هفتاد آیه در مورد صبر و آثار آن در زندگی فردی، اجتماعی و خانوادگی از طرف خداوند متعال نازل شده است. به اعتقاد برخی از مفسران، هیچیک از فضایل انسانی به این اندازه مورد تأکید قرار نگرفته است [۵]. این نشان می‌دهد که قرآن برای این فضیلت اخلاقی و

عملی اهمیت فراوانی قائل است و آن را عصاره همه فضیلت‌ها و خمیرمایه همه سعادت‌ها و ابزار رسیدن به هرگونه خوشبختی و سعادت می‌داند. اگر انسان و خانواده ویژگی اخلاقی صبر را نداشته باشد و به آن عمل نکند، هرگز به خوشبختی و سعادت نخواهد رسید و کارآمد نخواهد بود.

حضرت علی علیه السلام صبر در کارها را به منزله سر در بدن می‌داند و می‌فرماید: «همچنانکه اگر سر از بدن جدا شود بدن فاسد می‌شود، هرگاه صبر نیز در کارها نباشد، کارها تباه می‌گردد». در خانواده گاهی اعضا با ناکامی‌هایی روبه رو می‌شوند و یا برآورده شدن خواسته‌ها نیازمند گذشت زمان است؛ همچنین گاهی آسیب‌های بدنی برای آنان پدید می‌آید و در بسیاری از موارد روابط بین آنان به هم می‌خورد و زمینه بروز اختلاف و رفتارهای نامناسب در خانواده فراهم می‌شود؛ در صورتی که اعضای خانواده از مهار خویش ناتوان باشند و بردباری و تحمل در برابر مشکلات نداشته باشند، خانواده به شدت آسیب می‌بیند و نه تنها نیاز خود فرد برآورده نمی‌شود، بلکه برای دیگران نیز مشکل ساز می‌شود. فشار روانی، اولین نتیجه بی‌صبری در برابر فشارهاست. فرد صبور می‌تواند با صبر در مقابل حوادث پیش‌آمده، موفقیت و کارآمدی خانواده را حفظ کند؛ در حالی که واکنش فوری و بدون اندیشه در برابر رفتارهای نامناسب دیگران سبب پشیمانی می‌شود. اما صبر به فرد امکان می‌دهد در زمان مناسب، رفتار و واکنش مناسب و متناسب با رفتار فرد خطاکار را از خود نشان دهد [۶].

بنابراین صبر نه تنها عامل تضمین کارآمدی خانواده است، بلکه کارآمدی جامعه انسانی را نیز تأمین می‌کند. اینکه خداوند می‌فرماید صبر عامل پیروزی مجاهدان است، تنها ثمره صبر منحصر به جبهه جنگ و مجاهدان نیست، بلکه در همه عرصه‌های زندگی، انسان به صبر و مقاومت نیاز دارد تا به پیروزی برسد. پیروزی در خانواده بدین معناست که انسان با تشکیل خانواده کارآمد، به کمال و بالندگی برسد.

راستگویی و کارآمدی خانواده

در قرآن کریم درباره اهمیت راستگویی تعبیرات کم نظیری آمده است. خداوند می‌فرماید راستی و راستگویی مؤمنان سبب یاری آنان در دنیا و نجاتشان در قیامت می‌شود و پاداش آن را بهشت و رضایت خود از راستگویان می‌داند. (مائده: ۱۹) در روایات نیز به این فضیلت اخلاقی اهمیت فراوانی داده شده است. از روایات استفاده می‌شود که همه فضیلت‌های انسانی از صداقت و راستی سرچشمه می‌گیرد و کلید همه خوبی‌ها راستگویی و کلید همه بدی‌ها دروغ و دروغ‌گویی است. امام صادق علیه السلام راستگویی را نوری می‌داند که جهان اطراف خود را روشن می‌کند؛ مانند آفتابی که هرچه در معرض تابش آن قرارگیرد، روشن می‌شود، بدون آن که نقصی در آن وارد شود [۷].

براساس آموزه‌های قرآنی و روایی، راستی و راستگویی در کارآمدی تمام بخش‌های زندگی انسان مؤثر است و توجه به این آثار، انگیزه انسان برای گرایش و عمل به این فضیلت بزرگ اخلاقی را افزایش می‌دهد. نخستین تأثیری که این فضیلت دارد، مسئله جلب اطمینان و اعتماد در همکاری‌های جمعی است. اساس زندگی انسان را کار گروهی و دسته جمعی تشکیل می‌دهد و بدون همکاری جمعی، کارهای مهم و باارزش انجام نمی‌شود و یا اینکه پیشرفت آن کاهش می‌یابد. پیشرفت کار گروهی بدون اعتماد و اطمینان در بین اعضای گروه امکان ندارد [۸]. اعتماد و اطمینان نیز در صورتی حاصل می‌شود که

صداقت و امانت در میان آنان حاکم باشد. همچنین تفاوتی میان فعالیتهای علمی، فرهنگی، پرورشی، حقوقی، اقتصادی و غیره وجود ندارد. یک دانشمند، مربی، مدیر، سیاستمدار، فرزند و همسر اگر چند بار به دیگران و کسانی که با آنها رابطه دارد دروغ بگوید، بهسرعت نفوذ و ارزش خود را از دست می‌دهد و کارآمدی او در اجتماع - به ویژه اجتماع کوچک خانواده - دچار اختلال و ضعف می‌شود.

راستگویی تأمین کننده سلامت و بهداشت روان است و به انسان شجاعت و شهامت می‌بخشد، درحالی که دروغ و دروغگویی همیشه انسان را در هاله ای از ترس فرو می‌برد و پیوسته از این هراس دارد که دروغهای او آشکار گردد. فردی که از بهداشت روان برخوردار نیست، نمی‌تواند در جهت کارآمدی خانواده خود گامهای جدی بردارد. صدق در گفتار و صداقت در کردار، انسان را محبوب دلها و مورد اعتماد اعضای خانواده خود و جامعه انسانی می‌گرداند. برعکس، تظاهر، ریا، نفاق و دروغگویی فرد را در جامعه بیاعتبار و نزد خداوند مطرود می‌سازد و پیوندهای اجتماعی و خانوادگی را با به وجود آوردن جو بیاعتمادی از هم می‌گسلد. همچنین خود فرد دچار شخصیت دوگانه و متضاد می‌گردد و هنگام آشکار شدن دروغ ها گرفتار رنج و عذاب وجدان می‌شود. اما افراد صادق و درستکار، دارای آرامش روان و احساس ایمنی هستند؛ زیرا چیزی جز آنچه می‌نمایند، نیستند تا از فاش شدن چهره پنهان خود نگران باشند [۹].

در تحلیل روانشناختی، صداقت به گفتار و رفتاری گفته می‌شود که فرد انگیزه و قصدی مغایر با مفاد گفتار و رفتارش نداشته باشد؛ یعنی اینکه فرد با صراحت و وضوح صحبت می‌کند. هنگامی که فرد در ارتباط کلامی یا بدنی صداقت نداشته باشد، ارتباطی متعارض یا دوسطحنی برقرار می‌شود؛ بهگونه‌ای که مفاد سخن شخص چیزی است و بقیه وجود او چیزی دیگر را بیان می‌کند و یا انگیزه و قصد او از رفتار و گفتارش امر دیگری است. در چنین موقعیتی مخاطب به دریافتی که از کلام یا رفتار خود دارد، پاسخ می‌دهد، ولی آنگاه که متوجه شود انگیزه شخص امر دیگری بوده است، در پاسخ به رفتار و گفتارهای بعدی او سردرگم می‌شود؛ گاه به کلام و رفتار او توجه می‌کند و از انگیزه و یا انگیزه‌های محرک رفتار غفلت می‌کند و گاهی به دلیل توجه بیشتر به انگیزه‌های احتمالی، دچار واکنش نامناسب می‌شود.

اینگونه ارتباط، از ویژگیهای رفتارها و گفتارهای اعضای خانواده ناکارآمد است.

بنابراین، برای دستیابی به سلامت روابط در خانواده و بالندگی و کارآمدی آن، باید روابط کلامی و بدنی مثل آهنگ صدا، تماس‌های چشمی، نگاه‌ها، وضعیت بدنی افراد نسبت به هم و حرکات بدن واضح و شفاف باشد و فرد را دچار سردرگمی نکند. باید سخنان فرد نه تنها با حالت صورت، وضع بدن و آهنگ صدا هماهنگ باشد، بلکه روایتگر انگیزه و حالات ناهشیار نیز باشد. در واقع، همه ابعاد روانشناختی فرد اعم از عاطفی، هیجانی، رفتاری و شناختی یک مطلب را نشان دهد. چنین ارتباط صادقانه، کارآمد و بهنجاری به اعضای خانواده امکان می‌دهد که درستی، تعهد، شایستگی و خلاقیت داشته باشند؛ به کمال و بالندگی برسند و با غلبه بر مشکلات، بر کارآمدی خانواده بیفزایند [۱۰].

فشارهای روانی و اجتماعی بر زنان می‌گردد و تمام ابعاد سلامت زنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. پس می‌توان گفت امنیت سلامت یک خانواده و یا یک جامعه نقش موثری بر سلامت روانی زنان دارد از موارد دیگری که بر سلامت روانی زنان نقش دارد می‌توان به عوامل اقتصادی و اجتماعی اشاره کرد. همچنین محیطی که زن در آن زندگی می‌کند نیز بر سلامت روانی و اجتماعی خانواده و جامعه نقش دارد زندگی در روستا کمتر از شهر زن را وابسته به وسایل نقلیه اشتغال خارج از خانه و ... می‌کند. اشکالاتی که به مادر فشار آورده و سبب می‌شود تا مادران حمایت کافی از فرزندان و همسر خود نداشته باشند [۲۵].

نقش و جایگاه زنان

نظریه پردازان در مورد نقش و جایگاه زنان نظریه‌های مختلفی ارائه داده‌اند که در هر کدام از این نظریات عقاید متفاوتی در مورد زنان و جایگاه آنان وجود دارد از جمله نظریه‌های مهم در رابطه با این موضوع، نظریه‌های فمینیستی است که باز هم پیرامون این نظریه به دو گروه تقسیم می‌شوند [۲۶].

تأثیر شیوه‌های فرزند پروری زنان بر سلامت خانواده و جامعه

زندگی خانوادگی نقش اساسی در حفظ سلامت روانی، اجتماعی و جسمانی کودکان و زنان دارد. خانواده اولین و مهمترین یافت اجتماعی را برای رشد انسان فراهم می‌سازد. در جریان رشد طبیعی هر کودک، یک رشته تغییرات شناختی، عاطفی و اجتماعی را شاهدیم تقریباً همه کودکان در طول رشد خود و در جریان سازگاری با این تغییرات دچار مشکلاتی می‌شوند اکثر مشکلات کودکان منعکس کننده شرایط پیچیده بین فردی اعضای خانواده و بویژه مادران می‌باشد [۲۷]. به عبارت دیگر وجود مشکلات رفتاری در فرزندان به منزله‌ی روابط معیوب اعضای خانواده با یکدیگر است و با روش‌های تربیتی (فرزند پروری نادرست والدین و بخصوص زنان مادران) و تعاملات معیوب آنها با فرزندان ارتباط دارد. منظور از شیوه‌های فرزند پروری، روش‌هایی است که والدین برای تربیت فرزندان خود بکار می‌گیرند و بیانگر نگرش‌هایی است که آنها نسبت به فرزندان خود دارند و همچنین شامل معیارها و قوانینی است که برای فرزندان خود وضع می‌کنند ولی باید پذیرفت که الگوهای فرزند پروری به واسطه‌ی، فرهنگ نژاد و گروه‌های اقتصادی تغییر می‌کند [۲۸].

جایگاه زن به عنوان انسان

یکی از برکات و امتیازات اسلام آن است که در گام اول خود زن را محترم شمرد و بر انسانیت و شایستگی او در ادای تکالیف و مسئولیت و شایستگی در کسب پاداش ورود به بهشت تأکید ورزید و اسلام زن را به عنوان انسانی محترم می‌نگریست که در تمام حقوق انسانی با مرد همسنگ و مساوی است منشأ خلقت مردمان اعم از زن و مرد یک نفس واحد است [۲۹]. خداوند از همان نوع جفت و همسری آفریده تا یکدیگر را آرامش بخشیده و نقص و کمبودهای همدیگر را جبران نمایند چنانکه خداوند می‌فرماید: هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا "اعراف (۱۸۹): اوست آن کسی که شما را از نفسی واحد آفرید و جفت وی را از آن جنس پدید آورد تا در کنار او آرام بگیرد اهمیت خانواده بر کسی پوشیده نیست، محوریت و نقش حیاتی و زیربنایی آن در تربیت، نسل سامان بخشی به فکر و

اعصاب افراد خانواده و از آن جمله مرد، و تشکیل هسته‌ی اصلی جامعه روشن است. اکثر دانشمندان خانواده را مهمترین نهادی دانسته‌اند که جامعه و کودک را تغذیه و پرورش می‌دهد و خانواده در سازگاری و انحراف کودک نقش اساسی دارد تأمین سلامت فردی و اجتماعی بدون در نظر گرفتن نقش خانواده امکانپذیر نیست [۳۰].

هویت فرهنگی

هویت یعنی کیفیت یکسان داشتن در ذات ترکیب و ماهیت و نیز یکسان بودن در هر زمان و همه شرایط هویت داشتن یعنی یگانه بودن ولی از جنبه متفاوت همانند دیگران بودن در طبقه خود و همانند خود بودن در گذر زمان مانول کاستل هویت را «فرایند ساخته شدن معنا بر پایه یک ویژگی فرهنگی یا دسته ویژگیهای فرهنگی که بر یک یا، دیگر منابع معنا برتری دارند تعریف کند. [۳۱]

توسعه فرهنگی اسلام

در یک جامعه دینی و اسلامی که ماهیت ارزشهای فرهنگی آن را آموزه‌های الهی تشکیل می‌دهد، یکی از عوامل مهم و بنیادی دین است لذا واکاوی نقش دین در فرهنگ سازی و توسعه فرهنگی در این کشورها از جایگاه خاص و ویژه برخوردار است توسعه فرهنگی در دو بعد ایستایی دموکراسی فرهنگی و پویایی (فرهنگی مطرح است در بعد ایستایی، توسعه فرهنگی عبارت است از توزیع عادلانه امکانات و فرصتهای فرهنگی برای تمام شهروندان و در بعد پویایی معطوف به ایجاد تغییر و تحول در عناصر فرهنگ به منظور انطباق آن با شرایط زمانی و مکانی و در نتیجه پاسخگوی به نیازهای زمانه است مهمترین شاخصهای توسعه فرهنگی نیز عبارتند از عقل گرایی و اهمیت دادن به نقش، عقل علم گرایی و نگرش علمی به مسائل، نگرش مثبت در قبال دنیا و امور دنیوی باور به آزادی بیان و اندیشه، نگرش پویا به فرهنگ و پلورالیسم فرهنگی با مراجعه به آیات و روایات آموزه‌های را می‌توان یافت که با عناصر توسعه فرهنگی همپوشی دارند برخی از مهمترین این آموزهها عبارتند از: دعوت به تعقل، تأکید بر علم و اندیشه پیوستگی میان دنیا و آخرت تأکید بر نقش و اهمیت کار، حرمت اسراف و تبذیر، مذمت فقر، مبارزه با خرافات باور به داشتن قدرت و عزت اهمیت آزادی بیان، باور و تأکید به تعامل فرهنگی است [۳۲].

نتیجه گیری

مسائل اخلاقی به سه دسته تقسیم می‌شوند (الف) مسائلی که محورشان رابطه انسان با خداست (اخلاقی الهی)؛ (ب) مسائلی که محورشان رابطه انسان با خودش است اخلاق فردی؛ ج مسائلی که محور آنها را روابط اجتماعی انسان با دیگران تشکیل دهد اخلاق اجتماعی) وقتی در محاورات عرفی گفته می‌شود کسی که اخلاقش خوب است یا خوب نیست، منظور همین ر همین ملکاتی است که در روابط او با دیگران خودنمایی می‌کند. دو اسلامی و اینکه موضوع اخلاق، مطلق فعل اجتماعی که با توجه به بینش اسلام اختیاری انسان اعم از اجتماعی و غیر اجتماعی است حاصل شده است؛ زیرا هر فعل اختیاری - چه اجتماعی و دسته اول، در واقع توسعه اخلاق عرفی است که چه غیر اجتماعی - می‌تواند دارای ارزش مثبت یا منفی باشد و در محدوده مسائل اخلاقی قرار گیرد [۱۵].

در منابع دینی، آموزه‌ها و دستورالعمل‌های اخلاقی برای رشد و تعالی در جنبه‌های فردی و اجتماعی و مادی و معنوی زندگی خانوادگی بیان شده است. صبر، راستگویی، تکریم احترام متقابل مدارا با یکدیگر، دلسوزی و مهربانی و مثبت اندیشی و خوش بینی، از مهمترین آموزه‌ها و رفتارهای اخلاقی هستند که بر کارآمدی خانواده تأثیر مستقیم دارند. توجه نکردن به دستورهای اخلاق اسلامی در شکل دهی رفتار و تعامل با دیگر اعضای خانواده موجب نا کارآمدی آن می‌شود.

براساس منابع دینی، عمل به دستورالعمل‌های اخلاق اسلامی بر استحکام نظام خانواده می‌افزاید و کارآمدی آن را تضمین می‌کند [۱۷].

بر خورداری اعضای خانواده از فضایل اخلاقی و عمل به آنها نه تنها سبب نجات در قیامت است بلکه زندگی دنیا نیز بدون آن سامان نمی‌یابد و کارآمدی خانواده به عنوان کانون تعلیم و تربیت بدون کسب و رعایت مسائل اخلاقی تأمین نخواهد شد.

اخلاق، بهترین ضامن اجرایی قوانین و مقررات در کانون خانواده است و کارآمدی آن را تضمین می‌کند. خانواده بهترین محیط برای آموزش آموزه‌های اخلاق خانوادگی به فرزندان است [۱۲].

بهداشت روان زنان تأثیر به سزایی بر روی اعضای خانواده و جامعه دارد بطوریکه اگر بهداشت روان افراد خانواده تأمین نگردد آسیب‌های شدیدی بر روی جامعه خواهد گذاشت. زن محور تغذیه خانواده است و چگونگی آگاهی اوست که منابع مالی را تقسیم و مواد غذایی مورد نیاز خانواده را تهیه می‌کند به طور خلاصه زن از دو دیدگاه باید در خصوص تغذیه و سلامت خانواده مورد توجه قرار گیرد اول تغذیه او و اهمیت تغذیه مناسب در دوران متفاوت که ناشی از تفاوت‌های بیولوژیک شامل، بلوغ، بارداری، شیردهی و یائسگی است که باید درک شود و حمایت‌های لازم را از طرف خانواده و دولت برای سلامت و توانمندی خود دریافت کند. از طرف دیگر زن بعنوان کلیدی‌ترین فرد از تغذیه افراد خانواده نقشی ویژه در سلامت خود و همسر و فرزندان دارد که سواد و آگاهی‌های تغذیه‌ای اوست که الگوی بیماری و سلامت جامعه را رقم می‌زند از طرفی رشد وجدان در فرزند نیز به میزان زیادی به رابطه او با مادر بستگی دارد. نظام‌های ارزشی فرد معمولاً از طریق همانند سازی با مادر ایجاد می‌شود و بر محبت و اعتماد استوار است. در مادران ضد اجتماعی فرایند همانند سازی معیوب است و کودک در پیوند دادن خود به مادر به عنوان سرمشق و یا منبع امن دچار مشکل می‌باشد. [۱۵].

نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که فرهنگ اسلامی بر توسعه یافتگی شخصیت زن و خانواده تأثیر گذار می‌باشد از جمله مؤلفه‌های تأثیر گذار بر توسعه یافتگی شخصیت زن و خانواده استحکام بنیان خانواده تربیت صحیح فرزندان و ارتقاء جایگاه معنوی زن می‌توان نام برد. بنابراین می‌توان گفت با ارتقاء فرهنگ اسلامی می‌توان به توسعه یافتگی شخصیت زن و خانواده کمک نمود. علاوه بر آن با توجه به قرآن و روایات زن دارای مقام و منزلت در اسلام می‌باشد و از جایگاهی مانند مردان برخوردار است که می‌تواند علاوه بر اداره منزل و تربیت فرزندان، در صحنه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی و... نقش ایفا کند [۲].

منابع

- ۱- خرم آبادی، یدالله، خانی، نبی، (۱۳۹۵)، بررسی حقوق زن در اسلام اولین کنگره بین المللی فرهنگ و اندیشه دینی
- ۲- شهربانو چتری. (۱۳۹۶) نقش فرهنگ و اخلاق اسلامی بر توسعه یافتگی شخصیت زن و خانواده. پژوهش‌های اخلاقی. ۴۹-۶۶.
- ۳- پورحاتمی، زهره، (۱۳۹۴)، نقش زنان در تحقق اقتصاد مقاومتی پورتال سازمان امور اقتصادی و دارایی استان مرکزی
- ۴- قیصری پور، رضا، غلامی، پور، زهرا (۱۳۹۳) اقتصاد خانواده در فرهنگ اسلام با تاکید بر نقش زن دومین کنگره بین المللی فرهنگ و اندیشه دینی
- ۵- طبرسی، رضی‌الدین حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، شریف رضی، ۱۴۱۲.
- ۶- فیض کاشانی، محسن، المهجة البيضاء فی تهذيب الاحياء، بیروت، نشر اعلمی للمطبوعات، ۱۹۸۳ م.
- ۷- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه سیدجواد مصطفوی، تهران، فرهنگ اهل بیت علیهم السلام، بی تا.
- ۸- مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۹۸۳ م.
- ۹- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمة، ترجمه حمیدرضا شیخی، قم، دارالحديث، ۱۳۷۹.
- ۱۰- مصباح، محمدتقی، اخلاق در قرآن، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۴.
- ۱۱- مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم، مدرسه الامام علی ابن ابی طالب علیه السلام، ۱۳۷۷.
- ۱۲- نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، قم، آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۹ ق.
- ۱۳- حرانی، ابن شعبه، تحف العقول، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۰۴ ق.
- ۱۴- دمشقی، اسماعیل بن کثیر، تفسیر القرآن العظیم، بیروت، دارالاندلس، بی تا، ج
- ۱۵- محمد مهدی صفورایی پاریزی. ۱۳۸۸. اثربخشی رعایت آموزه‌های اخلاق اسلامی در کارآمدی خانواده. معرفت اخلاقی ۱. ۹۱.
- ۱۶- اسکندری نژاد، (۱۳۹۱) نقش شخصیت مادر در تربیت دینی، فرزندان، فصلنامه زن و فرهنگ. عطاش،
- ۱۷- علیرضا، (۱۳۹۲)، جایگاه حقوقی زن در قرآن کریم فصلنامه علمی پژوهشی زن
- ۱۸- فاطمه نظری. (۱۳۹۹). نقش و شخصیت زن در رشد و توسعه فرهنگی و اقتصادی جامعه اسلامی. کنفرانس بین المللی فقه، حقوق، روانشناسی و علوم تربیتی در ایران و جهان اسلام
- ۱۹- خوشدل، مریم، (۱۳۸۹) شخصیت زن در یهود و اسلام با تاکید بر جایگاه عرفانی آن، پایان نامه کارشناسی ارشد
- ۲۰- از کیا، مصطفی و غلامرضا. ما غفاری (۱۳۸۶) جامعه شناسی توسعه تهران: کیهان، چاپ ششم.
- ۲۱- ساروخانی باقر (۱۳۸۰) درآمدی بر دایره المعارف علوم اجتماعی. تهران: کیهان، چاپ سوم، بر دایره المعارف علوم اجتماعا

- ۲۲- حامد محمدی، فاطمه عابدی. (۱۴۰۳) جایگاه زن خانواده در لایحه برنامه هفتم توسعه اقتصادی و اجتماعی جمهوری اسلامی ایران. مطالعات توسعه اجتماعی ایران ۳. ۷۹-۹۲.
- ۲۳- امینی، (۱۳۸۶) ابراهیم همسرمداری قم مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی،
- ۲۴- سالاری، (۱۳۸۵) فر محمدرضا خانواده در نگرش اسلام و روان شناسی، قم پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و سمت،
- ۲۵- سبزواری محمد (۱۳۸۴) جامع الاخبار، قم، مؤسسه آل البيت لاحیاء التراث، ۱۴۱۴ ق. ستیر، ویرجینا، آدم سازی در روان شناسی خانواده ترجمه بهروز بیرشک، تهران، رشد،
- ۲۶- زهرا دم شناس، فرشته کمالی رمضان پور، منصوره حداد، فریده صراف. (۱۴۰۲) نقش زن خانواده در پیشرفت تحصیلی. اولین کنفرانس بین المللی حقوق، مدیریت، علوم تربیتی، روانشناسی و مدیریت برنامه ریزی آموزش
- ۲۷- زهره اولیائی. (۱۳۹۹). شخصیت شناسی زن با رویکرد تطبیقی در آثار هنری و فرهنگ اسلامی. نشریه زن و مطالعات خانواده ۴۸. ۲۳-۳۹.
- ۲۸- فهیمه حاج انوری، میترا ملکی، مریم جهان پناه، لیلا صالح زاده. (۱۴۰۲) نقش فرهنگ اسلامی در پرورش شخصیت دانش آموزان. اولین همایش بین المللی معلمان برتر و مدارس پیشرو در هزاره سوم
- ۲۹- طبرسی، رضی الدین حسن بن فضل، مکارم الاخلاق شریف رضی، ۱۴۱۲. فیض کاشانی، محسن، المبهجة البيضاء فی تهذیب الاحیاء، بیروت، نشر اعلمی للمطبوعات، ۱۹۸۳ م. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی ترجمه سیدجواد، مصطفوی، تهران، فرهنگ اهل بیت علیهم السلام، بی تا.
- ۳۰- مجلسی، (۱۳۷۹) محمد باقر، بحار الانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۹۸۳ محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمة، ترجمه حمیدرضا شیخی، قم، دارالحديث،
- ۳۱- مصباح، (۱۳۸۴) محمدتقی، اخلاق در قرآن، قم، مؤسسه، آن قم مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- ۳۲- مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۷۷) اخلاق در قرآن، قم، مدرسه الامام علی ابن ابی طالب علیه السلام، ستیر، ویرجینا، آدم سازی در روان شناسی خانواده، ترجمه بهروز بیرشک، تهران، رشد، ۱۳۸۴.